

een rapport over de economische hulpmiddelen der Unie, wijzen op mogelijkheden, die we nog niet kunnen doordenken. Dan is er Canada, een wereld-deel op zichzelf met ontzaglijke rijkdommen, waarvan we nog nauwelijks eenig begrip hebben, Australië, waarvan we zeer weinig weten, Rusland, Siberië, Zuid-Afrika, alle landen, die groot, rijk en zeer dun bevolkt zijn en wachten op betere ontginning.

Dit zijn dan nog maar enkele cijfers, die bij benadering kunnen gegeven worden; hoeveel is er niet waar we zelfs niet bij benadering over kunnen spreken.

Prof. Aereboe te Berlijn heeft onlangs gewezen op het feit, dat de levensmiddelenproductie in Duitsland gedurende de 19e eeuw per hoofd der bevolking veel sneller is gestegen dan de bevolking zelf.

Al deze feiten mogen niet verwaarloosd worden ten bate van Malthus' oude en eenvoudige theorie.

Eigenaardig is, dat zij, die voorgeven menschen der werkelijkheid te zijn, die doen en denken niet laten beheerschen door een oud onbewezen geloof, zoo ligt geneigd zijn, aan eenvoudige en onbewezen theorieën volledig geloof te schenken.

Of er dan ook voor Nederland ten dezen geen enkele reden van zorg bestaat?

Wij hebben er ons rekenschap van te geven, dat de snel vermeerderende bevolking ons plaatst voor nieuwe en ernstige vraagstukken.

Ons nationaal en persoonlijk leven moet worden geschoeid op een soberder leest. Onze landbouw moet steeds meer zich toelagen op intensiever productie.

Alle krachten moeten worden ingespannen om de productiviteit der industrie op te voeren en door betere voorlichting, en zoo noodig, daadwerkelijke hulp, moet de emigratie bevorderd worden.

Als wij zoo doen wat wij moeten en kunnen is er ook zuiver economisch gezien voor ons geen reden om de toename der bevolking als een noodlot te beschouwen.

Bovenal zien wij in de toename der bevolking de vervulling van Gods raad. In dezen weg zal volgen een steeds rijker ontplooiing van de mensheid en alle schatten en schoonheden, die in de schepping verborgen zijn, opdat alles diene het heerlijk doel, dat Hij ervoor stelde.

Dat is het verschil tusschen de christelijke beschouwing over de bevolkingstoename en die van Mr. Bierens de Haan.

Arnhem.

E. VISSER.

LITERATUUR EN KUNST.

Een eeuw kinderpoëzie.

Het boek, dat ditmaal onze aandacht vraagt is, anders dan de vorige weken, een wetenschappelijk werk. Maar dan over een onderwerp, even belangrijk als interessant, en daarom in veel wijderen kring van beteekenis, dan een zuiver wetenschappelijke studie op het gebied der literatuur in den regel is. We bedoelen: „Een eeuw kinderpoëzie“ (1778—1878) door Dr L. J. Th. Wirth.

De opvoedkundige denkbeelden der vroegere geslachten hebben in de laatste jaren voortdurend onderwerp van studie uitgemaakt en met name stond daarbij de 18e eeuwse paedagogiek in het brandpunt der belangstelling, getuige de boeken van Prof. Knappert, Dr de Vletter, Dr Pomes, e.d. En — dat was vooral het nieuwe in deze studiën — dan werd, naast dat wat over het kind was geschreven, bestudeerd hetgeen voor het kind bestemd was: zijn leesboeken, prentenboeken, verzenbundeltjes. Terecht ging men uit van de gedachte, dat zeker zoo goed als uit allerlei theoretische beschouwingen, de geest der toenmalige opvoeding te leeren valt uit de praktische hulpmiddelen. Daarom bestudeerde een man als Dr Pomes zorgvuldig de kinderachtjes van Van Alphen, daarom ook werd op de Letterkunde-Tentoonstelling, voor enkele jaren te Amsterdam georganiseerd, een afzonderlijke afdeling kinderlectuur samengebracht.

Wie van dit alles eenigszins kennis nam stond telkens weer verbaasd, hoe groot de afstand is tusschen wat de moderne tijd voor kinderen gewenscht acht en wat de vroegere jeugd te genieten kreeg. Het uiterlijk van boeken en illustraties onderging vrijwel in ieder onderdeel een metamorfose, zoo groot, dat het ongeveer in z'n tegendeel verkeerde, en de inhoud veranderde zoo mogelijk nog meer. Daaruit spreekt voor den opmerksamen beschouwer een verschil in paedagogisch inzicht, dat in z'n ontwikkeling zeer merkwaardig moet zijn en tot nader onderzoek lokt. Tusschen een opvatting, als die b.v. Dr J. R. L. van Bruggen bepleit in zijn „Lektuurovoorsiening vir kinders en jeugdige persone“ (een in 't Afrikaansch gestelde dissertatie) en het inzicht van even een halve eeuw geleden slechts, zooals dat blijkt uit boekjes van Schenckman, van Sandwijk e.d. ligt een gansche evolutie, die weer de voortkruining is van zich wijzigende gedachten ten aanzien van wat nog ouder is.

Een boek, dat met de kinderlectuur zelf als uitgangspunt, deze ontwikkelingsgeschiedenis nagaat, moet ons dan ook zeer welkom zijn en heeft in z'n oriëntering naar twee zijden: de literaire en de paedagogische, recht op onze bijzondere belangstelling. Welnu, de studie van Dr Wirth is zulk een boek. Wel beperkt de Auteur zich tot een bestudeering van de kinderpoëzie („het arbeidsveld zou anders niet meer te overzien zijn“, zoo zegt hij maar voor dat belangrijk onderdeel geeft hij ons dan toch den leidraad, dien we zoeken, aan de hand van een schat van weinig bekend en op zichzelf zeer interessant materiaal.

We kunnen van deze studie niet meer dan een inhoudsoverzicht geven. Eerstens dwingt de ruimte tot beperking en dan ook ligt een andere wijze van behandelen buiten het kader van deze rubriek. Maar een eenvoudige samenvatting van wat het boek geeft, is al voldoende om zijn beteekenis te doen verstaan en tot persoonlijke kennismaking aan te moedigen.

Dr Wirth begint met een inleiding, waarin hij zijn stofverdeling motiveert. Gemakkelijk liet deze zich niet grijpen, aangezien een voor de hand liggende chronologische indeeling niet bevredigen kon „daar de historische gebeurtenissen nagenoeg geen invloed uitoefenen op de ontwikkeling der kinderpoëzie en anderzijds er in deze ontwikkeling eigenlijk geen bepaalde perioden te onderscheiden zijn“. Na riep beraad koos de Schrijver een behandeling, uit de stof zelf voortvloeiend: „de kinderpoëzie in navolging van Van Alphen“, „Reactie tegen onnatuur en vernieuwing van de kinderpoëzie“, „Het blijven vasthouden aan oude voorstellingen en geijkte wijzen van zeggen, nadat het nieuwe reeds is ingeluid“. Voor de hoofddeelen, waarin zich langs dezen weg van behandeling zijn stof splitste, vond hij de navolgende titels: „In Van Alphen's voetspoor“, „Nieuwe Wegen“, „In oude banen“.

Het eerste gedeelte vangt dan aan met een overzicht van onderwijs en opvoeding in de periode na Van Alphen: de bemoeiingen van de Maatschappij tot 't nut van 't Algemeen, den invloed van de Philanthropijnen, Pestalozzi, en het, naar de beginselen der nieuwe onderwijswetgeving gevormde onderwijzersgeslacht. Wat men in de paedagogische literatuur zeer uitgebreid behandeld vindt, is hier in zeer beknopte vorm samengevat.

Dan, inleidend zijn eigenlijke onderwerp, geeft Dr Wirth een uitgebreid overzicht van de kinderpoëzie en de Auteurs. We lezen in dit instructieve hoofdstuk allerlei over de bekende almanakken, de gelegenheidspoëzie, waarin ons voorgelicht zoo sterk was en die nog altijd in den van ouds bekenden vorm leeft, over fabelen, sprookjes en sagen, die, verflauwd van kleur, eveneens nog voortbestaan, over prentenboeken en dichtbundels. Ook herinnert hij ons aan de Auteurs dezer poëzie, een groote groep, onder wie vele weinig-bekende zijn. Voor onzen tijd, gewoon aan sprekende letters en pakkende illustraties van Tjeerd Bollema, Daan Hoeksema e.d., is het interessant, kennis te nemen van wat hier in een afzonderlijk hoofdstukje over het uiterlijk der kinderboekjes wordt gezegd.

Daarmee is het voorwerk voltooid en komt de Auteur tot z'n project van behandeling, als hij Van Alphen's invloed aanwijst in de keuze der onderwerpen en in den vorm der gedichtjes. Daarbij doet hij opmerken, hoe eenzijdig de kinderpoëzie van Van Alphen waardeering blijft vinden en dus ook navolging, aan den anderen kant nieuwer inzicht een andere richting uit wil en daarom zich tegen den Van-Alphen-geest keert. Wie in onzen tijd nog niet doordrongen is van de beteekenis van Van Alphen's poëzie en deze nog ziet in het licht van de Genestet's critiek, late zich hier tot een beter inzicht brengen. Voor hem is dit hoofdstuk van uitzonderend belang.

Uit cultuurhistorisch oogpunt echter verdient vooral het volgende gedeelte overweging, dat handelt over „de(n) tijdgeest in de kinderpoëzie“. Hier toch wordt aan de hand van allerlei voorbeelden aangetoond, hoe rationalistische naverking God en Bijbel, bidden en kerkgaan uit de kinderliteratuur weert als onbegrijpelijke en voor kinderen ongeschikte elementen, daarentegen deugd, plichtsbe-trachting, weldadigheid, vaderlandsliefde in den bekenden chauvinistischen zin als onmisbaar en voor een „duurzaam geluk“ noodzakelijk worden bepleit. De toepassing van deze beginselen in de dagelijkse praktijk van het kinderleven vormt den voortdurend weerkerenden inhoud der kinderliteratuur en op grond daarvan kunnen we ons dus een volledige voorstelling vormen van de opvoedkundige denkbeelden.

Dr Wirth zet die voor ons uiteen aan de hand van de vele dichtbundeltjes en toont dan met citaten aan, hoe men dacht over de verhouding van ouders tot kind, van kinderen onderling, van kinderen tot onderwijzers en personeel; over vormen en manieren, over bezigheden, spelen, leeren, straffen, belooningen enz. enz. Hier wordt een veelheid van materiaal samengebracht, die van het grootste belang is, als men, gelijk we boven zeiden, zich een denkbeeld wil vormen van de ontwikkeling der paedagogische inzichten.

Inhoeverre zich tegen de onnatuurlijkheid van

deze kinderpoëzie (die niet veel anders is dan groote-menschenpraat aan kinderen in den mond gelegd) reactie verheft, toont de Schrijver in een verder hoofdstuk aan, waar hij Beets, I. P. Heye, Gouverneur e.d. behandelt. Ten slotte wijdt hij een beschouwing aan den invloed der predikant-dichters op de kinderliteratuur en aan de orthodox-christelijke literatuur sinds 1850. Met een breede en waardevolle bibliographie van kinderboekjes der laatste 100 jaren besluit Dr Wirth zijn boek.

De beteekenis van deze studie moge zich dit inhoudsoverzicht gebleken zijn. Ze verzamelt en rangschikt veel verspreid materiaal en effent daardoor den weg voor daarop te baseeren psychologische onderzoek. In een kort slothoofdstuk geeft de Schrijver al eenige conclusiën, die in deze richting liggen; wel hadden we gaarne dit slothoofdstuk wat uitgebreider gezien, omdat de motiveering in het voorafgaande voor de hand lag, maar een goed eind verder tot een juiste analyse brengt toch dit boek ons wel.

Het is voor iederen belangstellende rustige bestudeering waard.

C. T.

PERS-SCHOUW.

Over de synode e.a.

Ons overzicht van de persstemmen over de synode vervolgende, geven wij eerst het woord aan ds. Heij in de „Zeeuwse Kerkbode“:

Wanneer dan ook Dr G. met Gods Woord bewezen had, dat de uitspraak der Synode onjuist was, had de Synode ze aanstands moeten terugnemen. Maar dat bewijs heeft hij niet geleverd. En wanneer later of Dr G. of een ander met Gods Woord zou bewijzen, dat de opvatting der Synode aangaande enkele bijzonderheden van Gen. 2 en 3 onjuist was, dan zou die moeten worden losgelaten.

Maar, vraagt misschien iemand, als de zaak zoo staat, mocht men dan Dr G. binden aan een verklaring, die later misschien zou moeten veranderd worden?

En het antwoord is: natuurlijk ja! Immers al onze belijdenissen zijn appellabel aan Gods Woord. D.w.z. wanneer iemand zou kunnen bewijzen, dat er in die belijdenissen iets was niet met Gods Woord overeenkomende, dan zou dat er uit moeten verwijderd worden. Vloet daaruit voort, dat nu ook niet onder-teekening van, op grond van instemming met, onze Formulieren mag gevorderd worden? Natuurlijk niet! Dan zou alle confessioneele binding onmogelijk zijn en de leervrijheid geïmplementeerd worden.

Handelend over de veelbesproken geheimhouding zegt dr v. Es in de „Leeuwarder Kerkbode“:

Maar het is een vaste gewoonte om zoo goed als alle kwesties, zelfs die van betrekkelijk gering belang, voor dat zij in openbare zitting worden behandeld, tot onderzoek en gelijk het dan deffig heet „ter fine van praeadvies“ in handen van een commissie te geven. En in zulke commissies wordt al tijd met gesloten deuren gewerkt. We zouden ook niet weten hoe dit anders mogelijk zou zijn. Men kan toch een zaak niet publiek gaan „onderzoeken“. Dit zou een wonderlijke vertooning geven. Ook de burgerlijke rechter laat het „onderzoek“ vooraf gaan, vooraleer de zaak in openbare zitting komt.

In „De Hervorming“ zegt D. Mulder:

Dr Geelkerken en de zijnen eischen het recht der Schriftverklaring voor zichzelf op, dulden daarin geen dwingend gezag; ontkennen, dat de Synode, welke dan ook, daarvan 't onfeilbaar monopolie heeft. Velen in den lande juichen hem deswege en terecht toe, maar wie 't gezag van een „onfeilbare Heilige Schrift“ aanvaardt, gelijk hij blijkbaar doet, zal vroeg of laat dien anderen noodlottigen stap op het pad der consequentie moeten zetten en ook eene „onfeilbare uitlegging“ moeten proclameeren, gelijk op haar standpunt terecht de Asser-Synode deed, anders maakt hij 't gezag van de Heilige Schrift tot eene zinledige phrase. Dan staat „Rome“ sterker met z'n onfeilbare Pauselijke uitlegging.

Zooals men ziet, en ik niet behoef te herinneren, is deze schrijver modern.

Prof. Grosheide zegt in „Noord-Holl. Kerkbl.“:

Wie niet zeker meer weet, of de slang wel heeft gesproken, of de beide boomen, die God de Heere in het Paradijs tot teekenen had gesteld, wel eigenlijke boomen waren, die neemt den grond weg onder het feit van den zondeval.

Is de boom geen boom meer, dan is de vrucht geen vrucht meer en het eten geen eten meer, en dan is alles onzeker geworden, wat ons in Gen. 3:6 staat opgeteekend. Dan kan men wel zeggen het feit van den zondeval niet te loochenen, maar dan heeft niettemin dit feit alle fundament verloren.

Over de maaste toekomst spreekt ds v. Duinen in „Schiedamsch Kerkbl.“ zich uit als volgt:

Met de afzetting van Dr Geelkerken is de zaak niet uit. Zijn medestanders kiezen (en zeer verstandig) bij hun verdere actie, den meer kerkelijken weg. En die weg zal nog worden een weg van veel strijd.

Eveneens zegt ds Rolloos in de „Zwijndr. Kerkbl.“:

Elk moet het weten en verdedigen tegen ieder, die op het aansporen van Dr G. een wig wil slaan in onze kerken. Want dat is de toelag van de geheimzinnig werkende organisatie, die hij in het leven riep en die alles op alles moet zetten, om de leden onzer kerken afvallig te maken en een macht te on-wikkelen, die in 1927 de Synode dwingt te herroepen,

wat thans Zoo krijg-dadige wo-

Anderen in wez profetie in de „Rijn-mer, daarna Eerstgenoem-

De class vergadering tal inleidin-kerkelijk lo- resultaat. C niet nanges Waar het a- wal gezegd- zigen heen-

Of deze danken met wat- daarvan h- Wij verwa- Wel is l- eden ware- een ander- Men zij eve- den kam-

Even later

Met zeer toelichting Wel heeft schreven o- ten op een- hand van- wat Dr G- gie des ge- Woord. Zu- wordt zeer- Van ds G-

Wat ik meent plaas- binnen de G- gereformee- van hem r-

Dr Geelker- van hij de d- „Overl. Kerk-

Den laat- te zijn; die- dan één z- gaande he- Vragen der- verkoch- den, omdat- hebben ge- zijn gewes- met terug- houd aan c- justitie der- omdat het- onderteeker- seerd woge- Is het in- schuldiging- want e- looven. — doen. Er is-

Wij plaats- in den strijd- wel niet he- dat Dr G- ge- testeeeren teg- anderen, die- Blijkbaar is- haalt ds Sc- Brielle een c- waarin op d- verschil gar-

Geheel a- matiek. De- zoek niet- waarheid, •- vezelen, n- keld moet- stellingen •- dogmaticus- bij de gre- door de b- steld is. I- mocht of- zijn onderz- lyk beliden- te zijn, en- karakter ze- en blijft h- erkend, al- Rome bew- bedenkelijk- ciaal ons- dat we te- op deze vr- matisch als- en van m- biedigen. I- opkomen v- heel natu- van eigen- wijzen, mit- bestaande- zijn eigen- gen, en d- prysgeven-

In het „A- laat W. A. I-